

ПРИВАТНІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОСНОВА ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ

Проведено порівняльний аналіз ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств Житомирської області різних організаційно-правових форм. Обґрунтовано вибір приватних сільськогосподарських підприємств як об'єкта дослідження управління інноваційними процесами

Постановка проблеми. Основою ефективного інноваційного процесу в сільському господарстві є продуктивна робота системи науково-дослідних організацій та високий рівень впровадження інноваційних розробок сільськогосподарськими підприємствами. Але оцінити ефективність впровадження нововведень у величезному масиві сільськогосподарських підприємств неможливо, оскільки інформація про інноваційну активність таких підприємств не акумулюється у формах звітності, що в свою чергу гальмує розвиток теорії та методології управління інноваційними процесами в сільськогосподарських підприємствах.

Стан вивчення проблеми. Дослідження управління інноваційними процесами в галузі АПК здійснюється, переважно, на прикладі переробних підприємств, що зумовлено об'єктивними причинами, а саме, наявністю статистичної інформаційної бази про стан інноваційної діяльності на таких підприємствах. Дослідження управління інноваційними процесами в сільськогосподарських підприємствах загалом та у розрізі організаційно-правових форм, зокрема, практично не ведеться.

Мета дослідження полягає в порівняльному аналізі динаміки розвитку сільськогосподарських підприємств різних організаційно-правових форм господарювання та обґрунтуванні вибору приватних сільськогосподарських підприємств як об'єкта дослідження процесу управління інноваційною діяльністю.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Ґрунтовні дослідження різних аспектів інноваційних процесів в аграрній сфері здійснені провідними вітчизняними вченими, такими як В.Г. Андрійчук, А.П. Гайдучий, О.І. Дацій, Л.В. Дейнеко, М.В. Зубець, М.І. Кісіль, М.Ю. Коденська, М.Х. Корецький, М.Ф. Кропивко, М.І. Крупка, М.Й. Малік, Г.М. Підлісецький, М.А. Садигов, А.В. Чупіс, О.М. Шестопаля, В.В. Юрчишин та інші. Незважаючи на цінність проведених досліджень, інноваційний процес саме в сільськогосподарських підприємствах є на сьогодні найменш вивченим.

Викладення основного матеріалу дослідження. Оскільки категорія "приватне сільськогосподарське підприємство" не визначена у нормативно-правових документах, то слід, в першу чергу, розкрити її зміст. Щодо тлумачення поняття "сільськогосподарське" у відношенні до підприємства взагалі та приватного підприємства, зокрема, то згідно Закону України "Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001-2004 років" № 2238-III від 18.01.2001р. сільськогосподарським підприємством вважається юридична особа, основним видом діяльності якої є вирощування та переробка сільськогосподарської продукції, виручка від реалізації якої становить не менше 50 % загальної суми виручки [4].

Аналіз нормативно-правової бази та наукової літератури дозволяє визначити двоякий підхід до тлумачення поняття "приватне" у відношенні до підприємства, а саме, як форму власності та як організаційно-правову форму. Зокрема, Господарський кодекс України містить два положення щодо визначення приватного підприємства: у статті 63 зазначеного кодексу воно визначається як вид підприємства залежно від форми власності – "...що діє на основі приватної власності громадян чи суб'єкта господарювання (юридичної особи)", а у статті 113 як організаційно-правова форма – "приватним визнається підприємство, що діє на основі приватної власності одного або декількох громадян, іноземців, осіб без громадянства та його (їх) праці з використанням найманої праці. Приватним є також підприємство, що діє на основі приватної власності суб'єкта господарювання-юридичної особи"[1]. Визначення

"приватне" у нашому дослідженні розглядається не як форма власності, а саме як організаційно-правова форма господарювання сільськогосподарських підприємств, яка знайшла своє застосування в аграрній сфері в Україні з прийняттям Указу Президента України "Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектору економіки" № 1529/99 від 03.12.1999р. Відповідно до цього документу усім членам колективних сільськогосподарських підприємств забезпечувалося право вільного виходу з цих підприємств із земельними частками (паями) і майновими паями та створення на їх основі приватних (приватно-орендних) підприємств, селянських (фермерських) господарств, господарських товариств, сільськогосподарських кооперативів, інших суб'єктів господарювання, заснованих на приватній власності [6].

Зазначимо, що якщо діяльність сільськогосподарських підприємств різних організаційно-правових форм переважно врегульована: господарських товариств Господарським та Цивільним кодексами України, Законом України "Про господарські товариства", фермерських господарств – Законом України "Про фермерське господарство", сільськогосподарських виробничих кооперативів – Законом України "Про сільськогосподарську кооперацію", то щодо приватних сільськогосподарських підприємств відповідний регулюючий законодавчий акт відсутній і їх діяльність регламентується загальними положеннями Господарського кодексу України щодо приватних підприємств взагалі. Тому вважаємо влучною пропозицію щодо розробки та прийняття Закону України "Про приватні сільськогосподарські підприємства". Слід зазначити, що ця проблема піднімається досить давно, зокрема, таку пропозицію зустрічаємо у результатах роботи круглого столу, організованого Центром Разумкова і Фондом Ганса Зайделя, який відбувся ще 12 червня 2001р. [5].

Крім того підприємства, які за організаційно-правовою фірмою відносяться до приватних та для яких основним видом діяльності є виробництво та реалізація сільськогосподарської продукції, у своїй назві містять словосполучення – "приватне сільськогосподарське підприємство", "приватно-орендне сільськогосподарське підприємство", "приватне сільськогосподарське підприємство з орендними відносинами". Правовий статус жодної організаційно-правової форми з перелічених чинним законодавством не визначено.

Отже, приватне сільськогосподарське підприємство – це підприємство, яке за організаційно-правовою формою належить до категорії "приватне підприємство" та основним видом діяльності якого є вирощування та переробка сільськогосподарської продукції, виручка від реалізації якої становить не менше 50 % загальної суми виручки.

При утворенні приватного підприємства його майно формується на основі майна, що передається власником на баланс підприємства. Це переважно майнові пай, отриманий ним при виході з колективного сільськогосподарського підприємства. Законодавством не встановлено мінімального розміру статутного капіталу для приватних підприємств. Згідно з законодавством власник у цьому випадку є водночас підприємцем, власність і управління майном у приватному підприємстві не розмежовується. Створення приватних підприємств дозволяє власнику самостійно приймати рішення з питань діяльності підприємства та нести відповідальність за наслідки такої діяльності, що дає можливість оперативної і ефективного керувати підприємством [2, с. 38]. В аграрній сфері України приватні підприємства виникли, як зазначає В.Г. Андрійчук, на базі колективних сільськогосподарських підприємств з метою взяти в оренду майнові та земельні

паї колишніх членів колективного сільськогосподарського підприємства, зберегти за можливості цілісність майнового комплексу та земельного масиву і завдяки приватній ініціативі, вмілому менеджменту і повній майновій відповідальності за наслідки господарювання отримати прибуток, повною мірою використовуючи при цьому фактор масштабів виробництва та можливості економного використання ресурсів [3, с. 87].

Практика реформування показала, що приватні підприємства створювались, переважно, керівниками колективних сільськогосподарських підприємств або провідними спеціалістами, які мали повагу і авторитет, лідерські якості для того щоб залучити в оренду землю та майно усіх або більшої його частини. Саме такі фактори, як підприємницькі здібності та лідерські якості власника приватного підприємства, можливість оперативно приймати рішення, особиста зацікавленість керівника у результатах роботи підприємства зумовлюють вибір

дослідження процесу управління інноваційними процесами саме на прикладі приватних сільськогосподарських підприємств, Житомирської області зокрема.

Динаміка чисельності та структури сільськогосподарських підприємств Житомирської області за організаційно-правовими формами наведено у таблиці 1. За даними табл. 1 можемо зробити висновок, що кількість приватних сільськогосподарських підприємств у пореформений період зростала і досягла піку у 2003 р., а у 2004 р. відбувся різкий спад їх чисельності на 109 підприємств або на 29,5 % у порівнянні з 2003р.. Слід зазначити, що 2004р. став критичним не лише для приватних підприємств на 27,6 % зменшилась також кількість господарських товариств, підприємств інших форм господарювання – на 60,2 %, державних підприємств – на 85,7 %.

Таблиця 1. Динаміка чисельності та структури сільськогосподарських підприємств Житомирської області за організаційно-правовими формами господарювання

Організаційно-правові форми підприємств	Роки														Відхилення 2008 р. від 2002 р.		
	2002 р.		2003 р.		2004 р.		2005 р.		2006 р.		2007 р.		2008 р.		абсолютне	відносне	пункти структури
	кількість	% до підсумку	кількість	% до підсумку	кількість	% до підсумку	кількість	% до підсумку	кількість	% до підсумку	кількість	% до підсумку	кількість	% до підсумку			
Господарські товариства	509	42,4	510	27,6	369	28,3	347	24,7	314	26,7	291	21,2	291	20,4	-218	-42,8	-22,0
Приватні підприємства	331	27,5	369	20,0	260	19,9	249	17,7	227	19,3	220	16,0	232	16,2	-99	-29,9	-11,3
Виробничі кооперативи	67	5,6	67	3,6	67	5,1	57	4,1	44	3,7	40	2,9	39	2,7	-28	-41,8	-2,9
Фермерські господарства	37	3,1	645	34,9	641	39,9	686	48,9	530	45,1	768	55,8	804	56,3	767	в 21,7 рази б.	53,2
Державні підприємства	56	4,7	56	3,0	8	0,6	8	0,6	7	0,6	7	0,5	8	0,6	-48	-85,7	-4,1
Інші форми	201	16,7	201	10,9	80	6,2	57	4,0	53	4,6	50	3,6	54	3,8	-147	-73,1	-12,9
Усього	1201	100	1848	100	1425	100	1404	100	1175	100	1376	100	1428	100	-227	18,9	-

Джерело: за даними статистичних щорічників Житомирської області за 2002-2008 рр.

Починаючи з 2004р. чисельність приватних підприємств залишається відносно стабільною. В цілому у порівнянні з 2002р. чисельність приватних підприємств зменшилась на 29,9% що свідчить про вищу стійкість підприємств даної організаційно-правової форми порівняно з іншими приватними утвореннями, оскільки за той самий період кількість господарських товариств знизилась на 42,8%, виробничих кооперативів – 41,8%. Найвищими темпами зростає кількість фермерських господарств, у 2008р. вони складають 56,3% від загальної

кількості сільськогосподарських підприємств. Частка приватних підприємств у 2008р. складає 16,2%, що лише на 4,2% менше від частки господарських товариств.

За районами Житомирської області найбільша кількість приватних підприємств на 1 липня 2008р. зосереджена у Новоград-Волинському (20), Баранівському (19), Олевському (17) та Попільнянському (15) районах, найменша – у Романівському (4), Радомишльському (5), Народицькому (5), Малинському (6), Овруцькому (6).

Таблиця 2. Динаміка рентабельності діяльності сільськогосподарських підприємств Житомирської області за організаційно-правовими формами господарювання

Організаційно-правові форми підприємств	Роки										2008 р. до 2000 р.
	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.		
Рентабельність усієї діяльності, %											
Господарські товариства	8,9	-13,7	-23,6	-18,7	-2,7	0,9	11,2	-2,7	-11,3	-20,2	
Приватні підприємства	20,5	-0,9	-12,9	-8,4	8,5	12,0	10,2	9,8	10,6	-9,9	
Виробничі кооперативи	15,3	-20,5	-23,2	-25,3	0,4	5,5	-1,2	-12,2	-7,5	-22,8	
Державні підприємства	0,6	18,8	-18,2	-7,9	4,1	-5,2	-12,6	-13,1	-10,0	-10,6	
Підприємства інших форм господарювання	-13,7	6,6	-1,4	16,1	-3,6	16,0	-4,9	-11,9	0,6	14,3	
Рентабельність рослинництва, %											
Господарські товариства	27,1	25,2	3,7	25,3	7,1	-11,1	-7,7	11,0	-8,5	-35,6	
Приватні підприємства	34,9	42,3	16,3	32,1	22,4	4,9	13,2	34,9	27,0	-7,9	
Виробничі кооперативи	32,9	39,0	8,0	21,6	20,1	-0,5	-10,2	27,8	8,9	-24,0	
Державні підприємства	25,7	45,3	7,3	35,5	41,4	8,4	-4,3	5,9	11,6	-14,1	
Підприємства інших форм господарювання	12,8	24,9	2,4	30,1	23,0	-4,4	-5,9	17,6	54,1	41,3	
Рентабельність тваринництва, %											
Господарські товариства	-42,9	-21,2	-34,7	-34,2	-24,4	-9,9	-21,4	-23,4	-19,4	23,5	
Приватні підприємства	-30,7	-8,6	-18,9	-15,8	-3,2	13,2	-10,1	-9,2	-5,2	25,5	
Виробничі кооперативи	-37,0	-12,2	-15,4	-34,8	-19,0	5,4	-26,5	-28,1	-14,6	22,4	
Державні підприємства	-10,1	9,4	-15,4	-12,7	-9,2	-6,6	-23,2	-17,8	-23,6	-13,5	
Підприємства інших форм господарювання	-47,7	-10,8	-20,8	-8,4	-10,4	22,1	-27,6	-29,5	-19,6	28,1	

Джерело: за даними статистичних бюлетенів "Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах" за 2000-2008 роки

Проаналізувавши ефективність діяльності приватних підприємств у порівнянні з підприємствами інших організаційно-правових форм (див. табл. 2) можемо зробити наступні висновки:

– рівень рентабельності усієї діяльності приватних сільськогосподарських підприємств з 2004р. став додатнім і стабілізувався в середньому на рівні 10,2%;

– у 2004р., 2005р., 2007р. та 2008р. показник рентабельності усієї діяльності приватних підприємств найвищий у порівнянні з підприємствами інших форм господарювання, а у 2006р. лише на 1% менший від рівня рентабельності господарських товариств. Слід відмітити, що у 2007р. лише приватні підприємства були прибутковими, а у 2008р., незважаючи на назрівання кризових явищ в економіці, змогли підвищити свою рентабельність на 0,8% у порівнянні з 2007р., в той час як підприємства інших форм господарювання залишались збитковими, окрім підприємств інших форм господарювання;

– показник рентабельності рослинництва лише в приватних сільськогосподарських підприємствах протягом всього періоду, що аналізується, залишався додатнім і складав в середньому 25,3%. Крім того, у 2006р. рослинництво було рентабельним лише у приватних

підприємствах, у 2007р. рівень рентабельності рослинництва був найвищим порівняно з підприємствами інших форм господарювання;

– показник рентабельності тваринництва відображає загальноукраїнську тенденцію, що цей вид сільськогосподарської діяльності не є рентабельним, але можемо відмітити, що особливо у 2006-2008рр. рівень збитковості в приватних сільськогосподарських підприємствах в середньому на 15% нижчий у порівнянні з підприємствами інших організаційно-правових форм.

Отже, на основі аналізу показників рентабельності усієї діяльності, рослинництва та тваринництва можемо констатувати, що приватні сільськогосподарські підприємства працюють ефективніше у порівнянні з підприємствами інших організаційно-правових форм.

Проведемо аналіз динаміки ефективності діяльності приватних сільськогосподарських підприємств у порівнянні з іншими організаційно-правовими формами у розрізі основних видів продукції рослинництва і тваринництва. Динаміка рентабельності основних видів продукції рослинництва сільськогосподарських підприємств Житомирської області за організаційно-правовими формами наведено у таблиці 3:

Таблиця 3. Динаміка рентабельності основних видів продукції рослинництва сільськогосподарських підприємств Житомирської області за організаційно-правовими формами

Організаційно-правові форми підприємств	Роки									
	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2008 р. до 2000 р.
Рентабельність вирощування зерна, %										
Господарські товариства	75,2	39,4	7,8	40,6	13,8	-11,5	-9,7	22,0	-13,4	-88,6
Приватні підприємства	89,1	56,2	18,3	47,4	35,0	9,0	9,2	45,4	20,4	-68,7
Виробничі кооперативи	102,6	62,1	20,1	44,8	34,2	10,8	-4,3	36,4	8,4	-94,2
Державні підприємства	65,8	80,8	14,0	57,5	48,3	10,0	-4,0	18,6	17,6	-48,2
Інші форми	38,4	31,3	6,8	37,3	42,1	-2,4	-4,5	9,3	59,4	21,0
Рентабельність вирощування соняшника, %										
Господарські товариства	26,0	49,0	74,7	79,0	3,6	-49,7	-23,5	61,8	-36,2	-62,2
Приватні підприємства	15,4	146,2	0,1	40,3	17,3	7,9	-12,3	123,2	-12,2	-27,6
Виробничі кооперативи	35,7	-13,7	-	-5,6	35,2	42,9	-0,8	335,0	-43,9	-79,6
Інші форми	-	-	-	-	-	35,2	-7,7	137,2	-0,8	-0,8
Рентабельність вирощування цукрових буряків, %										
Господарські товариства	-6,3	-15,8	-12,0	-9,4	-18,6	-20,5	-1,9	-14,1	-14,9	-8,6
Приватні підприємства	10,5	3,7	-3,4	7,5	-6,2	-16,1	7,1	-31,5	-18,8	-29,3
Виробничі кооперативи	-3,7	-11,5	-23,8	-26,0	-26,9	-47,1	-32,8	-41,1	-38,9	-35,2
Державні підприємства	-	1,0	-13,0	-10,5	-15,7	-17,0	-17,2	-13,9	-22,5	-22,5
Інші форми	-	-3,2	-21,6	2,5	-23,4	-	-6,1	-	-	-
Рентабельність вирощування картоплі, %										
Господарські товариства	2,1	-5,8	6,7	49,9	44,6	52,1	62,5	45,2	19,7	17,6
Приватні підприємства	-10,8	-21,1	-26,3	8,5	-1,6	45,0	129,4	179,7	74,6	85,4
Виробничі кооперативи	-17,7	6,0	-17,1	-12,5	-20,6	-56,0	-2,3	-10,7	-20,0	-2,3
Державні підприємства	64,1	133,3	53,2	165,7	168,8	34,8	181,9	90,6	-8,7	72,8
Інші форми	-50,0	44,2	-25,0	-	-	-	-81,7	-68,8	-	-
Рентабельність вирощування овочів відкритого ґрунту, %										
Господарські товариства	33,6	1,6	11,6	7,8	-9,6	31,1	47,5	59,4	52,2	18,6
Приватні підприємства	-10,4	-10,8	-16,2	-9,5	-17,7	-2,9	49,2	157,1	75,0	85,4
Виробничі кооперативи	10,4	-50,9	44,8	-42,9	-11,5	-35,7	-14,3	-11,8	30,0	19,6
Державні підприємства	39,0	19,6	-6,5	-11,7	19,7	73,6	16,7	-2,4	-	-
Інші форми	-20,0	-19,8	8,3	-	-	-	-74,1	-	-58,2	-38,2

Джерело: за даними статистичних бюлетенів "Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах" за 2000-2008 роки

На основні аналізу даних таблиці 3 можемо зробити наступні висновки:

– основним видом сільськогосподарської діяльності в Житомирській області є вирощування зернових культур у зв'язку зі сприятливими кліматичними умовами та якістю ґрунту, відповідно цим видом діяльності займаються усі категорії сільськогосподарських підприємств і за аналізований період рентабельність вирощування зерна залишалась додатною: у 2000-2004 рр. усі підприємства отримали прибуток від реалізації зернових, у 2005-2008 рр. збиток отримали лише окремі категорії сільськогосподарських підприємств. Слід відмітити, що лише приватними підприємствами у жодному році не отримано збиток від вирощування зерна і середній рівень рентабельності склав 36,7%. Це свідчить про кращу організацію системи збуту на приватних сільськогосподарських підприємствах, а також про високу

якість продукції, яка могла бути досягнута за умови використання селекційних інновацій, елітного насіння тощо;

– вирощуванням соняшника займаються переважно три категорії сільськогосподарських підприємств за організаційно-правовою формою – господарські товариства, приватні підприємства та виробничі кооперативи. Динаміка рентабельності за цим видом продукції досить нестабільна, так наприклад, у 2006 р. та 2008р. усі категорії підприємств отримали збиток, а у 2007р. рентабельність зросла в десятки разів. Щодо результатів приватних підприємств, то у порівнянні з 2000р. рентабельність вирощування соняшників знизилась на 27,6%, що приблизно в 2 рази менше порівняно з падінням рентабельності за іншими категоріями підприємств;

– вирощування цукрового буряка є нерентабельним видом діяльності, хоча ним і займаються усі категорії сільськогосподарських підприємств. Як бачимо, за

аналізований період лише приватним підприємствам вдалося отримати прибутку у 2001 р., 2001 р., 2003 р. та 2006р. на рівні понад 3 %;

– якщо до 2005 р. вирощування картоплі було рентабельним переважно лише у державних сільськогосподарських підприємствах, які мали перевагу у порівнянні з іншими організаційно-правовими формами у гарантованому збуті власної продукції, то з 2005 р. за категорією приватних сільськогосподарських підприємств спостерігаємо суттєве зростання рентабельності цього виду продукції, зокрема у порівнянні з 2000р. рентабельність вирощування картоплі зросла на 85,4 %;

– щодо рентабельності вирощування овочів відкритого ґрунту, то за цим видом сільськогосподарської продукції за аналізований період стабільний прибуток отримували переважно господарські товариства, для приватних підприємств цей вид діяльності став прибутковим в останні роки та забезпечує достатньо високий рівень рентабельності.

Таблиця 4. Динаміка рентабельності основних видів продукції тваринництва сільськогосподарських підприємств Житомирської області за організаційно-правовими формами

Організаційно-правові форми підприємств	Роки									Відхилення 2008 р. до 2000 р.
	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Рентабельність виробництва м'яса великої рогатої худоби, %										
Господарські товариства	-48,8	-31,4	-50,0	-53,3	-37,6	-30,8	-42,3	-45,3	-31,2	17,6
Приватні підприємства	-39,5	-23,1	-36,9	-39,5	-22,4	-12,0	-32,1	-36,5	-22,2	17,3
Виробничі кооперативи	-39,2	-19,7	-42,1	-45,6	-30,8	-6,3	-37,4	-39,3	-18,3	20,9
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Державні підприємства	-44,1	1,9	-29,7	-33,0	-29,2	-27,1	-36,0	-41,6	-43,8	0,3
Інші форми	-53,8	-15,0	-34,5	-21,4	-32,7	-4,6	-46,3	-50,0	-43,4	10,4
Рентабельність виробництва м'яса свиней, %										
Господарські товариства	-61,0	-47,1	-43,6	-63,8	-40,5	0,2	13,3	-52,2	-35,6	25,4
Приватні підприємства	-51,9	-30,5	-31,9	-41,8	-21,2	-14,2	-20,8	-25,9	-8,4	43,5
Виробничі кооперативи	0,3	10,3	-22,2	-35,8	-4,9	23,2	-17,8	-31,2	-7,1	-7,4
Державні підприємства	-7,8	-15,2	-13,6	-43,2	-28,6	-11,4	-41,5	-61,1	-52,4	-44,6
Інші форми	-73,4	-7,3	-1,2	-8,1	-13,2	36,4	-18,6	-35,6	-18,4	55,0
Рентабельність виробництва м'яса овець і кіз, %										
Господарські товариства	-55,9	-22,7	-49,7	-37,0	-44,4	-35,7	-16,9	-21,1	-44,5	11,4
Приватні підприємства	-61,1	-52,9	-63,7	-62,0	-49,5	-32,6	-49,6	-54,7	-43,0	18,1
Виробничі кооперативи	-53,3	-59,2	-47,2	-71,4	-47,8	-	-33,3	-	-	-
Рентабельність виробництва м'яса птиці усіх видів, %										
Господарські товариства	-41,5	-17,9	-4,8	-46,0	-37,3	-30,7	-38,1	-58,4	-21,2	20,3
Приватні підприємства	7,2	-0,9	-22,5	-31,5	-31,4	-18,5	-46,6	-60,8	-33,5	-40,7
Державні підприємства	-	-50,0	-	-71,4	166,7	-25,0	-49,4	-36,6	-50,0	-
Рентабельність виробництва молока, %										
Господарські товариства	-19,0	-12,2	-26,8	-11,8	-14,0	-1,1	-21,2	-0,1	-10,6	8,4
Приватні підприємства	5,1	4,1	-3,1	21,8	23,5	45,6	19,0	27,0	10,5	5,4
Виробничі кооперативи	-19,4	-13,9	-28,7	-10,0	-8,0	16,4	-13,2	-3,3	-11,0	8,4
Державні підприємства	2,8	20,4	2,0	22,9	16,7	19,3	-3,3	9,6	6,3	3,5
Інші форми	-41,5	7,2	-16,1	17,8	21,3	60,1	-7,9	-3,4	-5,2	36,3
Рентабельність виробництва яєць, %										
Господарські товариства	32,3	28,3	20,4	26,7	12,1	26,5	13,0	34,2	15,5	-16,8
Приватні підприємства	23,6	40,8	29,8	30,3	22,3	32,1	-3,4	2,9	7,7	-15,9
Державні підприємства	-	-	-	-	-	-45,2	-55,7	39,2	-	-
Інші форми	-39,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Рентабельність виробництва вовни, %										
Господарські товариства	-81,0	-94,4	-83,9	-86,9	-84,3	-90,2	-94,6	0,0	-35,8	45,2
Приватні підприємства	-88,0	-79,6	-	-	-77,8	-50,5	-39,4	-	-	-
Виробничі кооперативи	-96,0	-84,9	-	-	-	-	-	-	-	-

Джерело: за даними статистичних бюлетенів „Основні економічні показники виробництва продукції сільськогосподарства в сільськогосподарських підприємствах” за 2000-2008 роки

На основні аналізу даних таблиці 4 можемо зробити наступні висновки:

– рентабельність виробництва м'яса (великої рогатої худоби, свиней, овець і кіз, усіх видів птиці) є від'ємною за усіма категоріями сільськогосподарських підприємств, що пов'язано в першу чергу, з недосконалістю державного регулювання стандартів якості виробництва м'ясних та ковбасних виробів;

– виробництво молока для господарських товариств, виробничих кооперативів, підприємств інших форм господарювання є переважно збитковим видом діяльності. Для приватних же сільськогосподарських підприємств це

Отже, на основні аналізу рентабельності рослинництва приватних сільськогосподарських підприємств у порівнянні з підприємствами інших організаційно-правових форм можемо констатувати, що діяльність у галузі рослинництва досліджуваної категорії підприємств є диференційованою, тобто приватні підприємства займаються вирощуванням усіх основних видів продукції рослинництва, показники рентабельності приватних підприємств порівняно вищі за такими категоріями сільськогосподарської продукції як зерно, картопля та овочі відкритого ґрунту і саме в селекційних та технологічних інноваціях, які удосконалюють виробництво зазначених видів продукції найбільш зацікавлені приватні сільськогосподарські підприємства Житомирської області.

Динаміка рентабельності основних видів продукції тваринництва сільськогосподарських підприємств Житомирської області за організаційно-правовими формами наведено у таблиці 4.

єдиний вид продукції тваринництва, який забезпечує стабільний прибуток протягом аналізованого періоду з середнім рівнем рентабельності 19,6%. Оскільки вартість закупівлі молока, як правило, однакова для різних категорій сільськогосподарських підприємств, то успіхи приватних підприємств, на нашу думку, можуть бути пов'язані саме з впровадженням агроінновацій – удосконалення племінних якостей корів, кормової бази, технології утримання та догляду за тваринами;

– щодо виробництва яєць, то цим видом діяльності займаються переважно господарські товариства та

приватні підприємства, в цілому це прибутковий вид продукції, але в останні три роки спостерігається зниження рівня рентабельності виробництва яєць;

– виробництво вовни є нерентабельним видом продукції і ним практично припинили займатися усі категорії сільськогосподарських підприємств.

Отже, на основі аналізу рентабельності тваринництва приватних сільськогосподарських підприємств у порівнянні з підприємствами інших організаційно-правових форм можемо констатувати, що діяльність досліджуваної категорії підприємств також є диференційованою, але прибуток забезпечують лише виробництво молока та яєць. Досягнення прибутковості у реалізації молока приватними підприємствами, на нашу думку, може бути пов'язано з реалізацією ними інноваційної діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

На основі проведеного аналізу динаміки показників ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств Житомирської області у розрізі організаційно-правових форм господарювання можемо зробити висновки, що приватні сільськогосподарські підприємства найбільш стійко та стабільно розвивалися протягом аналізованого періоду, а за 2006-2008 рр. за усіма видами діяльності показники рентабельності вказаної категорії підприємств вищі. Крім того, саме такі фактори, як підприємницькі здібності та лідерські якості власника приватного підприємства, можливість оперативно приймати рішення, особиста зацікавленість керівника у результатах роботи підприємства зумовлюють, на нашу думку, активну участь приватних сільськогосподарських підприємств в інноваційних процесах, навіть за обмеженості фінансових ресурсів.

Подальші дослідження будуть спрямовані на оцінку інноваційного потенціалу та інноваційної активності приватних сільськогосподарських підприємств Житомирської області на основі анкетування керівників вказаної категорії підприємств.

Список використаної літератури.

1. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
2. Дем'яненко С.І. Менеджмент аграрних підприємств: [навч. посібник]. – К.: КНЕУ, 2005. – 347 с.
3. Економіка аграрних підприємств: [підручник]. – [2-ге вид., доп.] і перероблене. / В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.
4. Закон України "Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001-2004 років" № 2238-III від 18.01.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
5. Сиденко В. Аграрная реформа в Украине: достижения и просчеты // Зеркало недели. – 2001. – № 23(347) 16-22 июня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zn.kiev.ua.
6. Указ Президента України „Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектору економіки” №1529/99 від 03.12.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.

ЯНКОВСЬКА Ольга Іванівна – асистент кафедри економіки і менеджменту Житомирського державного університету імені Івана Франка

Наукові інтереси:

- інноваційний менеджмент,
- венчурне підприємництво